

Dr Tadeusz Kowalewski

Katedra Marketingu i Przedsiębiorczości
Politechniki Białostockiej

Szanse i zagrożenia kształcenia permanentnego w obliczu regionalizacji i globalizacji¹

WPROWADZENIE

Kształcenie permanentne we współczesnym, nowoczesnym społeczeństwie staje się podstawowym warunkiem rozwoju społeczno-gospodarczego. Tempo wzrostu gospodarczego sprawia, że rozwijająca się gospodarka ma większe możliwości kreowania nowych miejsc pracy niż gospodarka w stanie stagnacji czy recesji. Nowe miejsca pracy w coraz większym stopniu wymagają wykształconych i potrafiących się kształcić pracowników. Liczba nowych miejsc pracy zależy od tempa rozwoju gospodarczego. O tempie rozwoju gospodarki decyduje popyt wewnętrzny oraz zagraniczny popyt, który powinien charakteryzować się odpowiednimi proporcjami między sobą. Jednak ostatecznie tempo wzrostu gospodarczego nie przesądza do końca o możliwościach przyrostu nowych miejsc pracy. Zależy on od charakteru wzrostu gospodarczego, który w coraz większym stopniu staje się rezultatem zwiększonego poziomu wykształcenia poprzez pozyskiwanie nowych zasobów wiedzy. Są takie dziedziny gospodarki, które dla sprostania konkurencyjności międzynarodowej i poprawy efektywności ekonomicznej muszą opierać swój rozwój na postępie technologicznym, na nowoczesnych rozwiązaniach organizacyjnych, a zatem na wzroście wiedzy specjalistycznej. Wiele segmentów gospodarki może rozwijać się przede wszystkim poprzez wzrost zatrudnienia osób w coraz większym stopniu wykształconych, którzy nie tylko pozyskali wyższe wykształcenie, ale i są otwarci na jego pogłębianie przez całe swoje życie. Analizując szanse rozwojowe należy pamiętać o wielu różnych uwarunkowaniach o charakterze legislacyjnym, monetarnym, fiskalnym, społecznym, politycznym, kulturowym i przede wszystkim o zapotrzebowaniu na konkretne produkty i usługi ze strony konsumentów lokalnych oraz globalnych. Te produkty i usługi odznaczają się w coraz większym stopniu nasyceniem technologicznymi innowacjami, które

¹ Artykuł został napisany w ramach prac własnych W/WZ/15/2003.

wymagają umiejętności posługiwania się nimi poprzez znajomość specjalistycznych instrukcji obsługi².

INTERNET JAKO NARZĘDZIE KOMUNIKACJI W „GLOBALNEJ WIOSCE”

Pozytywnym skutkiem globalizacji powinno być zwiększanie dobrobytu w skali regionalnej i globalnej. Stan zamożności społeczeństwa zależy w dużym stopniu od różnych procesów wewnętrznych i zewnętrznych. Powszechnym procesem związanym z rozwojem technologicznym jest globalizacja. Dzięki elektronicznym nośnikom informacji możemy szybciej i łatwiej się komunikować, co sprawia, że żyjemy jakby „na wsi”, blisko siebie w sąsiedztwie mimo dzielących nas setek czy tysiące kilometrów. Ta wieś ma wymiary globalne, a zarazem osadzona jest w lokalnych, regionalnych realiach, które podlegają coraz większej uniformizacji. Obecnie globalność wioski należy rozumieć szerzej, gdyż świat jest tak mocno ze sobą związany i splątany, że sam stał się globalną czy też planetarną wioską³. W wiosce wszyscy się znają i każdy wie wszystko o swoich bliższych i dalszych znajomych. Tę znajomość w wymiarze globalnym ułatwia nam niejednokrotnie Internet, który jak żaden inny wynalazek ery technicznej rozpowszechnił się bardzo szybko (około miliard użytkowników). Powstała gigantyczna światowa sieć, w której zarchiwizowano miliardy stron. Internetowy obrót zwiększa się dwukrotnie co sto dni. Internet przyspieszył rozwój stosunków transnarodowych. Jest to rozwój, który doprowadził do powstania wzajemnych zależności i wpływów. Są one charakterystyczne dla stosunków gospodarczych między krajami zindustrializowanymi. Zniesienie zewnętrznych barier po II wojnie światowej przez rządy prodemokratyczne rozwijające gospodarkę rynkową pozwoliło uczestnikom procesów społecznych (wielonarodowym firmom i grupom interesów) bezpośrednio angażować się na rzecz innych społeczeństw. Wskutek tego zaangażowania powstała sieć powiązań, większe od produkcji obrotu handlu zagranicznego i inwestycje bezpośrednie wynoszące w skali roku ponad 400 mld dolarów USA przy końcu stulecia. Pociąga to za sobą gwałtowny wzrost transgranicznej wymiany myśli, wiedzy i informacji, światową mobilność osób i transakcji finansowych, których dzienne obroty w skali świata sięgają 2000 mld dolarów USA. Ten stan rzeczy spowodował w stosunkach międzypaństwowych zwiększanie się wzajemnych zależności. Kontakty

² Por. J. Hryniewicz, *Przeciw ubóstwu i bezrobociu*, Wyd. Instytutu Spraw Publicznych, Warszawa 2002, s. 33 i nast.

³ Por. M. McLuchan, *Planetarna wioska McLuchana*, „Forum” 1971, nr 19 (przedruk z „Science Vie”).

transnarodowe uległy rozszerzeniu, co oznacza bezpośrednio i samodzielnie występowanie mechanizmów wzajemnego oddziaływania pomiędzy firmami a grupami lub jednostkami⁴.

Można zaryzykować postawienie tezy, że Internet napędza globalizację. Ułatwia umiędzynarodowienie produkcji, gdyż w zasadniczy sposób zmienia zasady outsourcingu zarządzania, kierowania produkcją, logistyki, kontroli typu „just in time” oraz kontaktów między samymi przedsiębiorstwami a klientami. Internet jako rozwiązanie technologiczne znajduje się na początku swojej drogi i najbliższe lata przyniosą nam zapewne doskonalsze rozwiązania w podtrzymywaniu komunikacji poprzez media elektroniczne. Internet ogranicza możliwości monopolistycznego wpływu rządów na własne społeczeństwa. Mobilność kapitału zwiększa regionalne inwestycje, które powodują wzrost gospodarczy i zwiększenie miejsc pracy tam, gdzie przynosi to zysk. Internet nie tylko ułatwia wzajemną komunikację, ale jest też środkiem do zawierania transakcji gospodarczych, umów społecznych i wzajemnego współdziałania na rzecz podobnych problemów regionalnych występujących w zglobalizowanym świecie. Przykładem uniwersalnego, globalnego działania osadzonego w regionalnej rzeczywistości jest wspólna troska o ochronę środowiska poszczególnych regionów naszego świata.

SILY NAPĘDOWE GLOBALIZACJI

Częstokroć ten idylliczny obraz roli Internetu we współczesnym świecie zakłócany jest różnymi zjawiskami występującymi w cyberprzestrzeni. Ponieważ za pomocą Internetu można przekazywać oprogramowanie, usługi, filmy, teksty, muzykę, to egzekwowanie istniejących norm jest częstokroć niemożliwe. Prawo do własności intelektualnej jest częstokroć łamane. Sprzyja to anarchii, która wypiera porządek oparty na zasadach własności i umowy. Nawet konstruowane w tym celu umowy międzynarodowe nie zabezpieczają w sposób dostateczny przed anarchią. Internet nie jest jedyną siłą napędową globalizacji. Poniższa tabela przedstawia różnorodne aspekty związane z siłami napędowymi wskazującymi na możliwości globalizacji lub regionalizacji.

Analiza zakresu globalizacji w poszczególnych sektorach i na rynkach wymaga zbadania siły oddziaływania powyżej przedstawionych czterech sił napędowych globalizacji: rynkowego, kosztowego, rządowego i konkurencyjnego. Ten model znany w literaturze przedmiotu jako model Yipa pozwala na zidentyfikowanie zarówno czynników globalnych, jak i regionalnych⁵. Model Yipa mo-

⁴ K. Kaiser, *Jak Internet zmienia światową politykę*, „Deutschland” 2001, nr 3, s. 40–45.

⁵ Zob. G. S. Yip, *Total Global Strategy*, Englewood Cliffs, Prentice Hall 1992.

Tabela 1

Siły napędowe globalizacji

	Siły napędowe	Nacisk na globalizację	Nacisk na regionalizację
Rynkowe	Klienci	Klienci globalni	Klienci lokalni
	Kanały	Kanały globalne	Kanały lokalne
	Marketing	Marketing z możliwością stosowania w wielu miejscach	Marketing zróżnicowany
	Kraje	Kraje przodujące	Brak wyraźnych krajów przewodzących
Kosztowe	Ekonomia skali	Wysokie koszty stałe	Niskie koszty stałe
	Krzywa doświadczenia	Stroma krzywa uczenia się	Płytka krzywa uczenia się
	Zasilenia	Zakupy scentralizowane	Zakupy zdecentralizowane
	Logistyka	Niskie koszty transportu, materiałów bieżących, brak potrzeby lokalizacji w pobliżu klienta	Wysokie koszty transportu, materiałów bieżących, potrzeba lokalizacji w pobliżu klienta
	Koszty krajowe	Różnice w kosztach	Podobieństwa w kosztach
	Koszty rozwoju produktu	Wysokie	Niskie
	Zmiany technologiczne	Szybkie	Wolne
Rządowe	Polityka handlowa	Niskie bariery celne	Wysokie bariery celne
	Standardy techniczne	Kompatybilne	Niekompatybilne
	Regulacje marketingowe	Wspólne	Odmienne
	Własność skarbu państwa	Obecność konkurentów państwowych	Brak obecności konkurentów państwowych
	Polityka rządu	Faworyzująca firmy globalne	Ograniczająca działalność firm globalnych
Konkurencyjne	Wartość eksportu i importu	Wysoki eksport i import	Niski eksport i import
	Konkurenci	Konkurenci z różnych kontynentów Konkurenci globalizują się	Konkurenci lokami
	Współzależność krajów	Kraje wysoce współzależnione	Kraje wysoce niezależne

Źródło: G. Stonehouse, J. Hamill, T. Purdie, *Globalizacja. Strategia i zarządzanie*, Wydawnictwo Felberg SJA, Warszawa 2001, s. 60.

że być stosowany zarówno do analizy rynku lokalnego i globalnego, jak i sektora. Może być odniesiony do pięciu sił Portera, takich jak zagrożenie ze strony nowych konkurentów w sektorze, zagrożenie ze strony produktów substytucyjnych, siła przetargowa klientów, siła przetargowa dostawców, rywalizacja pomiędzy działającymi w sektorze⁶.

GLOBALIZACJA JAKO ATRYBUT WSPÓŁCZESNOŚCI

Nowe technologie przekazu informacji przyspieszają tworzenie się globalnych sieci i zdecydowanie zmieniają oblicze gospodarki i społeczeństwa. Globalizacja awansowała nie tylko do rangi pojęcia społeczno-gospodarczego, ale stała się atrybutem współczesności. Obecnie podziały świata w coraz większym stopniu zacierają się. Niektórzy stawiają dość skrajną tezę, że istnieje jeden wspólny świat, który kształtuje się w procesie globalizacji. Zwolennicy tej koncepcji odwołują się do międzyludzkiej solidarności i potrzeby dbałości o wspólny dach nad głową i inne konsumpcyjne i inne pseudoautoteliczne dodatki. Natomiast przeciwnicy przypominają o rekolonizacji Trzeciego Świata. Zarazem kraje biedne, jak i bogate skarżące się na globalizację potrafiły zbudować nowoczesne rakiety dalekiego zasięgu i broń jądrową⁷.

RÓŻNE FORMY I ŹRÓDŁA KSZTAŁCENIE USTAWICZNEGO

Współczesny człowiek usytuowany regionalnie stoi przed koniecznością osobistej i społecznej konfrontacji z różnorodnymi mechanizmami globalizacji. Poprzez różnorodne formy kształcenia ustawicznego może pozyskać wiedzę i umiejętności pozwalające mu odnaleźć własną i społeczną tożsamość. Z tego względu, że kształcenie ustawiczne jest osobistą sprawą, nie ma jednego modelu, na którym możnaby było opierać indywidualne uczenie się. Powinniśmy jednak wiedzieć, że uczenie się może być zaplanowane, jak również przypadkowe, dlatego powinniśmy być wrażliwi i otwarci na możliwości uczenia się wokół nas. Sposobności uczenia można podzielić na następujące kategorie⁸:

- osobisty rozwój – sposób, w którym jako indywidualności rozwijamy nasze interpersonalne i wewnątrzpersonalne umiejętności i możliwości,

⁶ Zob. M. E. Porter, *How competitive forces shape strategy*, „Harvard Business Review” 1979, nr 3–4.

⁷ Por. P. Bracken, *Pożar na Wschodzie: narodziny azjatyckiej potęgi militarnej i drugi wiek nuklearny*, Politeja, Świat Książki, Warszawa 2001, s. 21.

⁸ Por. A. Holms, *Lifelong Learning*, „Life & Work”, 10.06.2002.

- zaplanowany rozwój – poparty formalnymi kursami, stopniami MBA, kwalifikacjami itd., zawarte są w tym również różne formy szkolenia w ciągu okresu pracy,
- przypadkowy rozwój – nieplanowana nauka mająca miejsce podczas postępowania w pracy lub w okresie bez pracy,
- rozwój oparty na doświadczeniu – nauka poprzez działanie, ten sposób mógłby zawierać zaawansowane umiejętności zdobyte przez praktykę, jak też obserwowanie innych.

Proces kształcenia ustawicznego zakłada możliwości alternatywnych źródeł pozyskiwania informacji. Możemy uczyć się z różnych źródeł, wśród nich⁹:

- klienci – często jedyny sposób, by dowiedzieć się o naszych produktach i usługach,
- koledzy – doskonałe źródło wglądu i jeden z niewielu sposobów, by dużo powiedzieć na temat wiedzy istniejącej w większości organizacji,
- sukces – zawsze istnieje niebezpieczeństwo, że sukces powoduje arogancję, jednak sukces dostarcza możliwości rozwoju i zrozumienia, jak i dlaczego się zdarza i korzysta z tego, by modelować proces, przez który został osiągnięty, kształtowanie sukcesu jest jednym z kluczowych tematów w zakresie programowania neurolingwistycznego,
- niepowodzenie – mimo że zawsze bolesne, dostarcza doskonałego podłoża dla nauki tak długo, jak na to nam pozwala zdrowie,
- książki – jasne do określenia, a jednak niewielu po to sięga,
- codzienne czynności – doświadczenie jest jednym z najefektywniejszych sposobów uczenia się czegokolwiek nowego i nasza codzienna rutyna jest względnie bezpiecznym środowiskiem, w zakresie którego można sprawdzić nowe pomysły,
- projekty – jeśli jesteś wystarczająco pomysłowy by zaangażować się w projekty, to są one doskonałym sposobem, by uczyć się o korporacji, innowacji i zasadach.

PODSTAWY KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO

Jeżeli kształcenie ustawiczne jest po to, by dostarczyć korzyści, jakich szukamy musi mieć silne podstawy i obejmować, co następuje:

- kształcenie praktyczne – wymagane do realizowania codziennych obowiązków,
- kształcenie emocjonalne – związane ze zdolnością do radzenia sobie z różnymi osobowościami, sytuacjami i wyzwaniem,

⁹ Tamże.

- kształcenie intelektualne – związane z rozszerzaniem ogólnego zrozumienia środowiska wokół nas (łącznie z pracą) w celu rozwinięcia umiejętności myślenia w szerszym zakresie,
- nauczanie interintrapersonalne – potrzebne do zrozumienia nas samych i innych,
- nauczanie kulturowe – tak jak handel staje się globalny, nasza zdolność do pracy w obrębie zespołu, a także globalnych organizacji poprzez różne regiony na świecie, wymaga od nas lepszej znajomości innych kultur,
- nauczanie polityczne – coraz ważniejsze staje się posiadanie kompetencji, jednakże wielu ludzi obawia się tego jako wielkiego niebezpieczeństwa.

Kształcenie ustawiczne dostarcza korzyści wszystkim zaangażowanym w ten proces, a mianowicie korzystają z niego¹⁰:

- jednostki korzystają z większej możliwości wyboru drogi kariery, możliwości zatrudnienia i możliwości zwiększania się zarobków. „Im więcej się uczysz, tym więcej zarabiasz.”
- pracodawcy korzystają ze zwiększającej się elastyczności pochodzącej z dobrze wyedukowanej siły roboczej, np. przedsiębiorstwa inwestujące w kształcenie mają przewagę na rynku o 45%, podczas gdy pozostałe firmy uzyskują wydajność o 22% niższą. Przedsiębiorstwa te czerpią zyski z utrzymania wyższego tempa produkcji i redukują koszty związane z utratą pracownika, zwłaszcza że średni koszt utraty pracownika to \$ 50 000, np. tylko 12% pracowników planuje opuścić miejsce pracy oferujące doskonałe możliwości szkolenia, a 41% pracowników podejmuje taką decyzję w przypadku niskiego poziomu i jakości szkolenia.
- naród korzysta z ogólnego rozwijania umiejętności (wiedzy) danej populacji, która dokonuje wyboru pomiędzy różnymi produktami i zabiega o ich najlepszą globalną pozycję, jak również poprzez zwiększenie wewnętrznych inwestycji i podatków nałożonych na osoby dobrze zarabiające.

POTRZEBA WYKSZTAŁCONYCH PRACOWNIKÓW

Od wieków nasze przetrwanie zależało od zdolności do pracy na roli, trud fizyczny był podstawą populacji. W tamtych czasach większą władzę miały osoby posiadające ziemię niż osoby, które tylko na niej pracowały. Było tak tylko do czasu plagi w XIV wieku, która to zabiła 1/3 populacji europejskiej, wtedy to władza została podzielona równo pomiędzy ludzi zdolnych do pracy¹¹.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Por. D. S. Landes, *Bogactwo i nędza narodów. Dlaczego jedni są tak bogaci a inni tak ubodzy*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie „Muza SA”, Warszawa 2000, s. 49–66.

Jakkolwiek istotne zmiany wystąpiły wraz z rewolucją gospodarczą w XVIII wieku i rewolucją przemysłową w XIX wieku, które były początkiem dla pojawienia się terminu wykształconego pracownika. Mimo że większość ludzi nadal pracowała na roli, coraz więcej osób zaczynało pracować w fabrykach ze sprzętem wymagającym fachowej obsługi i konserwacji. Wymagało to bardziej specjalistycznych umiejętności niż siły charakterystycznej dla pracy na roli. Konieczne były także zmiany w sposobie pracy i uaktualniania swoich umiejętności, by zdobyć zatrudnienie. Czasy wielkich zmian wymagały przystosowania się, a ci, którzy temu nie podołali, pozostawali bez pracy¹².

W latach 50. pojawienie się komputerów spowodowało zmiany w sposobach pracy, zwiastujące jednocześnie epokę komputerów, informacji i zwiększającą się zależność od wiedzy i wykształcenia siły roboczej. Według danych z Biura Spisu Ludności, w Stanach Zjednoczonych pomiędzy 1900 a 1980 r. zarejestrowano zmiany w dystrybucji pracy. W tym okresie liczba osób pracujących na roli spadła z 37,5% w 1900 roku, do 2,8% w 1980 roku. Jednocześnie liczba osób pracujących fizycznie pozostała niezmienna (45%), ale praca biurowa wzrosła z 17,6% do 52,2% w ciągu tych 80 lat. Powodzenie zależało mniej do tego, co potrafimy, a więcej od tego, co wiemy. Wykorzystanie kapitału intelektualnego jest zatem kluczem do osiągnięcia sukcesu w miejscu pracy¹³.

DEMOGRAFICZNE SKUTKI GLOBALIZACJI

Populacje w uprzemysłowionym świecie starzeją się. Osoby urodzone w latach 60. i w połowie lat 70. zmierzają w kierunku wieku średniego i emerytalnego, co stanowi zagrożenie dla przedsiębiorstw i narodów na całym świecie. Na przykład, liczebność populacji Królestwa Zjednoczonego poniżej 18. roku życia, do 2011 roku spadnie z 7 mln do 6,6 mln. W tym samym czasie liczba ludzi w wieku 60 lat i więcej wzrośnie z 12,1 mln do 14 mln. Japonia właśnie osiągnęła średni wiek poniżej 40. roku życia i jej populacja zmniejszy się po szczytowaniu w 2007 roku¹⁴.

Ludzi młodzi w wieku około 20 lat trudno będzie zatrzymać w rolnictwie. Łącząc to ze starzejącą się siłą roboczą, stanowi to główny problem dla wielu organizacji i pracowników. Trudniej jest dostosować się do zmian starszym pracownikom niż młodszym, podatniejszym na wszelakiego rodzaju zmiany. Przedsiębiorstwa będą musiały działać przez przyjęcie zasad:

¹² Por. Von H. Saiger, *Von der Erwerbsarbeit zum Projekt Bürgergesellschaft*, „Deutschland” 1999, nr 6, s. 44–45.

¹³ Por. A. Holms, *Lifelong...*, wyd. cyt.

¹⁴ Por. M. Okólski, *Demografia. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004, s. 154–162.

- rozważanie sposobu szkolenia pracowników dostosowanego do ich wieku,
- przenoszenie swoich działań ku młodszemu pokoleniu w organizacji,
- kuszenie potencjalnych pracowników z zagranicy, tak jak to robi wiele krajów Europy Zachodniej, by uzupełnić braki wśród nauczycieli i pielęgniarek.

Pracownicy będą musieli dostosować się do zmian i nauki, albo stawić czoła przygnębiającej przyszłości z ograniczonymi możliwościami zatrudnienia i krótkimi okresami umów o pracę¹⁵.

ZMIANY W EPOCE INFORMATYZACJI

Poprzednie rewolucje, jak rewolucja przemysłowa, miały wpływ na tych, którzy prawdopodobnie zależeli od siły fizycznej. Nadejście epoki informacji przyczyniło się do zmian i sprawiło, że rewolucja była odczuwalna bardziej niż kiedykolwiek.

Wraz z procesem automatyzacji niepewność zatrudnienia wzrastała. W latach 90. doprowadziło to do znacznych zmian BPR (business process reengineering), który był zaprojektowany do osiągnięcia oczekiwanych korzyści z dziedziny technologii i do utworzenia spółki z kilkoma efektywnymi i wydajnymi pracownikami, którzy byliby otwarci na pozyskiwanie nowej wiedzy i umiejętności w procesie kształcenia permanentnego.

Wraz z tym, jak nadeszła masowa niepewność zatrudnienia w nowych miejscach pracy, doprowadziło to do destrukcji kontaktów pomiędzy pracodawcą a pracownikiem uświadomienia sobie, że jedno stanowisko pracy z regularnym wynagrodzeniem nie stanowiło opcji rokującej powodzenie. Praca pojedynczej osoby była zależna od jej użyteczności, umiejętności dostosowywania się do zmian i wiedzy. Pracownicy zaczęli więc zdawać sobie sprawę, że wiedza i zdolności stanowią siłę, a umiejętność ich użycia stanowiła otwartą drogę do długoterminowego zatrudnienia¹⁶.

ZAPOTRZEBOWANIE NA KSZTAŁCĄCYCH SIĘ PRACOWNIKÓW

W ostatniej dekadzie jakość pracy stopniowo pogarszała się dla większości pracowników. Połączenie efektów zmian technologicznych i globalizacji w rezultacie zintensyfikowała pracę, w której spotykamy się z¹⁷:

¹⁵ Por. J. Cortada, *Rise of the Knowledge Worker*, Butterworth-Heinemann, Wolburn MA 1998, s. 72–79.

¹⁶ Por. P. Grottian, *Die Zukunft der Arbeit: Neue Konzepte für die Arbeit von morgen*, „Deutschland” 1999, nr 6, s. 40–43.

¹⁷ Zob. W. A. Fraser, *White-Collar: The Deterioration of Work and Its Rewards in Corporate America*, Norton & Co., New York 2001, s. 3–74.

- zwiększającą się liczbą godzin pracy – Amerykanie pracują dłużej i ciężiej, 25 milionów osób pracuje obecnie więcej niż 49 godzin tygodniowo, a aż 11 milionów osób spędza w pracy 60 godzin lub więcej,
- kontynuacją pracy w domu – zwiększająca się ilość pracy jest wynoszona przez pracowników do domu, poza ustaloną umową godziny pracy. Tak więc praca zaburza życie rodzinne i czas wolny. 39% Amerykanów nie robi przerw na obiad, w dodatku tracą czas na dojazdy, przez co wydłuża się ich czas pracy,
- mniej czasu na relaks – praca rozszerzającą się na czas wolny i niewielka ilość czasu na relaks po ciężkim dniu pracy powoduje, że pracownicy czują się przytłoczeni,
- stres – zwiększona ilość godzin pracy, brak czasu wolnego przeznaczonego na relaks. Według badań American Management Association, prawie 50% Amerykanów czuje się zestresowana w pracy. Stres jest częścią życia pracowników biurowych bez względu na wiek. Stres ten wynika z obawy przed utratą pracy,
- wzrost oczekiwań wobec pracowników przy jednoczesnym zmniejszaniu kosztów przez pracodawców. Na przykład dochód rodzin w Ameryce pomiędzy 1988 a 1998 wzrósł o \$780. Dlatego przedsiębiorstwa zwiększają liczbę delegacji i liczbę pracowników niepełnowymiarowych, którym trudno jest przejść na pełny wymiar czasu pracy.

ZAKOŃCZENIE

Globalizacja przynosi dostrzegalne korzyści w postaci postępu technologicznych innowacji, które wymagają coraz wszechstronniejszego przygotowania. Jednak w ogólnym rozrachunku te korzyści z globalizacji są mniejsze, gdyż płaconą za nią ceną jest większa. Powszechny brak środków na edukację sprzyja powstawaniu nierówności. Cenę globalizacji podnosi niszczenie środowiska naturalnego, korumpowanie procesów politycznych. Kryzysy globalne pociągają za sobą masowe bezrobocie, długotrwały rozpad więzi społecznych w wymiarze lokalnym. Tworzy się mocna opozycja przeciwko polityce napędzającej globalizację¹⁸. Tak więc nieoceniona jest rola kształcenia ustawicznego w łagodzeniu zagrożeń wynikających z globalizacji i ukazywaniu szans na rozwój społeczno-gospodarczy.

¹⁸ Por. J. E. Stiglitz, *Globalizacja*, WN PWN, Warszawa 2004, s. 25.

LITERATURA

- Bracken P., *Pożar na Wschodzie: narodziny azjatyckiej potęgi militarnej i drugi wiek nuklearny*, Politeja, Świat Książki, Warszawa 2001.
- Cortada J., *Rise of the Knowledge Worker*, Butterworth-Heinemann, Wolburn MA 1998.
- Fraser W. A., *White-Collar: The Deterioration of Work and Its Rewards in Corporate America*, Norton & Co., New York 2001.
- Grottian P., *Die Zukunft der Arbeit: Neue Konzepte für die Arbeit von morgen*, „Deutschland”, nr 6, 1999.
- Holms A., *Lifelong Learning*, „Life & Work” 2002, 10.06.
- Hryniewicz J., *Przeciw ubóstwu i bezrobociu*, Wyd. Instytutu Spraw Publicznych, Warszawa 2002.
- Kaiser K., *Jak Internet zmienia światową politykę*, „Deutschland”, nr 3, 2001.
- Landes D. S., *Bogactwo i nędza narodów. Dlaczego jedni są tak bogaci, a inni tak ubodzy*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie „Muza SA”, Warszawa 2000.
- McLuchan M., *Planetarna wioska McLuchana*, „Forum”, nr 19, 1971.
- Okólski M., *Demografia. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004.
- Porter M. E., *How competitive forces shape strategy*, „Harvard Business Review” 1979.
- Saiger H., *Von der Erwerbsarbeit zum Projekt Bürgergesellschaft*, „Deutschland”, nr 6, 1999.
- Stiglitz J. E., *Globalizacja*, WN PWN, Warszawa 2004.
- Yip G. S., *Total Global Strategy*, Englewood Cliffs, Prentice Hall 1992.

Chances and Threat of Long Live Learning in Face of Regionalization and of Globalization

Summary

Social and economic development depends on many processes. One of them-globalization-develops thanks to technological progress. Internet, element of technological progress, make globalization process stronger. Speed of economic growth it results enlarged level of education. Appears demand on different forms long live learning. Globalization is chance growth of long live learning. The regionalization creates threat to development of long live learning. The author of article is trying show chances and threats of long live learning. The research assumptions speaking that long live learning now as a basic condition of social-economical development, has been analysed in context of chosen aspects of globalization and of regionalization.